

Frank Decker & Viola Neu (toim.): *Handbuch der deutschen Parteien*, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007, 440 sivua.

Saksan puoluekenttä näyttäytyy ulkopuoliselle usein tylsänä ja liikkumattomana. Kaksi suurta kansanpuoluetta – sosialidemokraatit (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*, SPD) ja konservatiivit (*Christlich-demokratische/soziale Union*, CDU/CSU) – ovat hallinneet maata lähinnä apupuolue liberaalien (*Freie Demokratische Partei*, FDP) ja vihreiden (*Bündnis 90/Die Grünen*) kanssa. Tähän vakauteen, jopa tietynasteiseen staattisuuteen, onkin perustunut käsitys Saksan puoluejärjestelmän huomattavasta jatkuvuudesta.

Frank Decker (Bonnin yliopiston valtio-opin laitos) and Viola Neu (Konrad Adenauer -säätio, Berliini) ovat asettaneet itselleen kunnianhimoisen tehtävän ja onnistuneet myös toteuttamaan sen vähintäänkin hyvin. He ovat toimittaneet saksalaisesta puoluekentästä ja -tutkimuksesta kiinnostuneen tutkijan perusteoksen. Teoksen alkuosan neljä tieteellistä artikkelia käsittelevät ja kartoittavat puoluetutkimuksen – pääosin sen saksalaisen keskustelunhaaran – nykytilaa, kysymyksenasetteluja ja teoreettisia lähtökohtia. Käsikirjamaisesti rakennettu loppuosa puolestaan esittelee kompakteissa paketeissa Saksan liittotasavallan historian tärkeimmät puolueet. Decker ja Neu ovat onnistuneet kokoaamaan yksiin kansiin kontribuutiot käytännössä kaikilta merkittävimmiltä (ei välttämättä nimekkäimmiltä) saksalaisilta alan tutkijoilta, ja myös luomaan niistä rakenteellisesti yhtenäisen kokonaisuuden. Ottaen huomioon kirjoittajakunnan ja tutkimuskohteen heterogeenisyydet, tehtävä ei varmistaakaan ole ollut helppo.

Kirjan artikkeliosuuden aloittaa Frank Deckerin puoluedemokratian (*Parteiendemokratie*) muutoksia käsittelevä artikkeli. Lukijan on hyvä tiedostaa, että puoluedemokratia-käsite ei saksalaisessa kontekstissa viittaa niinkään puolueiden sisäiseen demokratiaan, vaan puolueiden tehtävään osana demokratiaa. Alustuksessaan Decker kritisoi sekä puoluetutkimuksen että poliittisten järjestelmien tutkimuksen valtavirran analyyttisiä ylilyöntejä ja keskittymistä pintailmiöiden kuvailuun näiden takana olevien rakenteiden analysoinnin sijaan. Tämä on Deckerin mukaan johtanut todellisuuden kanssa ristiriidassa oleviin ennustuksiin puolueiden häviämistä ja korvautumista esimerkiksi kansalaisjärjestöillä. Saksan kohdalla Decker näkee avainongelmana kansalaisten ja puolueiden välisen suhteen kasvaneen häiriöalttiuden. Sen indikaattoreina ovat mm. laskeva äänestysaktiivisuus sekä liikkuvien ja protestiaänestäjien kasvava määrä, mikä puolestaan lisää volatilitteettia eli vaalitulosten heilahtelua. Yhtenä ratkaisuna Decker esittää suoran demokratian vahvistamisen, joka hänen mukaansa voisi ainakin teoriassa kompensoida parlamentaarisen opposition heikoutta antamalla kansalle mahdollisuuden tarvittaessa pakottaa hallitus muutoksiin. Ongelmalliseksi Decker näkee Saksassa sen, että siellä – toisin kuin Sveitsissä, jossa kansalaiset äänestävät parlamentin jo hyväksymistä laeista – kehitys on kulkeutunut kohti kansalaisaloitteita, missä kansalle *de facto* siirretään osa lainsäädäntövallasta. Erityisen

ongelmalliseksi Decker kokee sen, että jälkimmäisessä tapauksessa kansan on mahdollista ajaa läpi lakialoitteita parlamentin enemmistön vastustuksesta huolimatta – seikka, joka ei voi olla vaikuttamatta edustuksellisen, parlamentaarisen demokratian perusrakenteisiin.

Vaikka Deckerin artikkeli osoittaa kirjoittajansa herkkyyden havaita Saksan politiikan perusongelmia, jää lukija kaipaamaan terävämpää ongelmien käsittelyä. Nyt Decker tyytyy toistamaan valtavirran hokeman siitä, että perinteinen hallituksenmuodostus ei näyttäisi Saksassa toimivan. Lukija jää miettimään, onko Saksan puoluedemokratia tosiaan sellaisessa umpikujassa, ettei minkäänlaista ulospääsyä ole. Saksan puoluekentän kehityksen ”mahdollisten tulevaisuuksien” pohdinta olisi muodostanut rakentavan vastapainon Deckerin alussa esittämälle kritiikille puoluetutkimusta kohtaan.

Paul Lucardie keskittyy artikkelissaan tarkastelemaan poliittisten puolueiden typologisoinnin problematiikkaa. Lucardien artikkeli ei siten ole suoraan yhteydessä Saksaan, vaan tarkastelee viittä puoluetutkimuksessa käytettyä tapaa erotella puolueita toisistaan. Typologiat perustuvat (1) puolueohjelmiin/ideologiaan, (2) puolueiden tavoitteisiin tai rooliin puoluejärjestelmässä, (3) puolueiden alkuperään, (4) puolueorganisaation rakenteeseen ja (5) kannattajakunnan sosiaaliseen rakenteeseen. Nämä kaikki ovat puoluetutkimuksen vakiintuneita lähestymistapoja ja Lucardie tyytyy lähinnä kuvailemaan näiden pääpiirteet. Yleistajuisuudestaan ja referenssinomaisuudestaan huolimatta artikkeli kuitenkin puolustaa paikkaansa teoksessa. Sen kautta aihepiiriä entuudestaan vähän tuntevalle lukijalle tarjotaan kompakti ja selkeälinjainen johdatus tutkimusalueen peruskäsitteistöön. Lucardien artikkelin sijoittaminen artikkelikokoelmaosuuden alkuun olisi kuitenkin mielestäni ollut kokonaisuuden kannalta parempi ratkaisu, koska sitä edeltävä Deckerin artikkeli operoi osittain näillä peruskäsitteillä.

Jos Lucardien artikkelia voidaan pitää johdatuksena aiheeseen, edustaa Heike Mertenin puoluedemokratian oikeudellista perustaa tarkasteleva artikkeli skaalan toista ääripäätä. Tiukasti juridisessa terminologiassa pysyttelevä artikkeli vyöryttää lukijan eteen seikkaperäisen esityksen kaikista niistä pykälästä, asetuksista ja laeista, jotka Saksassa säätelevät puoluetoimintaa ja -rahoitusta ja määrittelevät puolueiden oikeudet ja velvollisuudet. Toisin kuin Suomessa, jossa puolue-termi esiintyy perustuslaissa vain ehdokasasettelua koskevilla pykälillä, Saksassa puolueilla on perustuslain artiklan 21 antama erityinen suoja ja asema yhtenä poliittisen prosessin keskeisinä toimijoina. Mertenin esitys nostaakin erinomaisella tavalla esille tämän puolueiden keskeisen roolin saksalaisen demokratian kokonaisuudessa. Näiden lisäksi artikkelissa esitellään yksityiskohtaisesti Saksan vaalijärjestelmän oikeudellinen perusta. Vaikka Mertenin teksti kokonaisuutena huokuu ammattimaista otetta, se ei ole lukijalle helppo pala, vaan vaatii ainakin jonkinlaista aihepiirin tuntemusta. Tästäkin huolimatta pidän artikkelin ottamista mukaan selkeästi perusteokseksi tarkoitettuun teokseen erinomaisen tärkeänä asiana: perinteinen puoluetutkimus nimittäin sivuuttaa varsin usein poliittisen järjestelmän juridisen perustan, vaikka tällä perustalla on merkittävä regulatiivinen funktio.

Artikkeliosuuden päättää Saksan puoluetutkimuksen *grand old manin*, Oskar Niedermeyerin Saksan puoluejärjestelmän kehitystä tarkasteleva artikkeli. Artikkelinsa alkiosassa Niedermeyer luo katsauksen puoluetutkimuksen teoreettisiin pääsuuntauksiin kritisoiden samalla etenkin – mutta ei yksinomaan – saksalaisen puoluetutkimuksen kyvyttömyyttä erottaa analyttisesti toisistaan yksittäiset puolueet ja puoluejärjestelmä. Tämän seurauksena puoluejärjestelmätutkimus-nimikkeen alla harjoitettava tutkimustoiminta kohdistuu tosiasiallisesti pääosin yksittäisiin puolueisiin. Ongelmana tässä on Niedermeyerin mukaan etenkin se, että puoluejärjestelmää aletaan tarkastella yksittäisten puolueiden summana, jolloin esimerkiksi puolueiden välinen, koalitionmuodostuksen ulkopuolinen vuorovaikutus jää tutkimuksellisen kiinnostuksen marginaaliin. Tämä huoli on mielestäni aivan aiheellinen – myös Saksan ulkopuolella.

Niedermeyerin artikkelin loppuosa käsittelee Saksan puoluejärjestelmän kehityslinjat toisen maailmansodan jälkeen. Tältä osin teksti ei juurikaan tuo uutta tietoa suhteessa sen paremmin kirjan aloittavaan Deckerin artikkeliin kuin Niedermeyerin aiempaan tuotantoonkaan. Tekstistä jää myös hieman päälleliimattu vaikutelma: Saksan puoluejärjestelmän kehityksen kuvaus ei linkity juurikaan artikkelin alun teoreettisempiin pohdiskeluihin, vaan jää kellumaan omaan argumentaatioavaruuteensa. Niedermeyer toistaa kymmenien muiden puoluetutkijoiden tavoin vakiintuneet hokemat konfliktiakseleista, kaksipuolteisesta polarisaatiosta (itä vs. länsi, liberalismi vs. ”vahva valtio”) ja niiden koalitionmuodostusta vaikeuttavista siirtymistä. Aivan kuten Deckerin artikkeli, myös Niedermeyerin teksti tuottaa pienen pettymyksen: terävän kritiikin vastapainoksi näin kokeneen tutkijan olisi voinut olettaa avaavan joitakin uusia näkymiä saksalaiseen puoluetutkimukseen, mutta valitettavasti näin ei tapahdu.

Teoksen toisessa osassa esitellään Saksan lähihistorian vähänkin merkittävämmät puolueet. Sellaiselle lukijalle, jolle Saksan puoluejärjestelmä on näyttäytynyt lähinnä tylsänä konservatiivien ja sosialidemokraattien dominoimana jatkumona, tämän stabiilin pinnan alainen vilkas ja värikäs puolue maailma tullee yllätyksenä. Toki on rehellisyyden nimissä todettava, että valtaosa kirjassa esitellyistä puolueista on ollut pieniä päiväperhoja, protestipuolueita ja yhden asian liikkeitä, joista moni saksalainenkaan ei ole koskaan kuullut. Samalla pinnan tyyneys kertoo vakiintuneiden puolueiden ainakin toistaiseksi olevan kykeneviä kanavoimaan yhteiskunnallisia intressejä omaksi kannatukseksi. Se viestii myös siitä, että Saksan vaalijärjestelmä täyttää yhden keskeisimmistä sille asetetuista tavoitteista, nimittäin parlamentin pirstoutumisen estämisen.

Käsitteistöä voi lukea myös Saksan ruohonjuuritason poliittisena historiana. Eri aikoina toimineet puolueet kertovat osaltaan kulloinkin vallinneista yhteiskunnallisista virtauksista. Tämän osan kulttuurihistoriallistakaan merkitystä ei kannalta väheksyä: useimmat käsitellyistä puolueista ovat olleet kaukana akateemisen kiinnostuksen polttopisteistä, mistä syystä niistä on olemassa myös hyvin vähän dokumentoitua tietoa, tutkimustiedosta puhumattakaan. Eri puolueista kirjoittaneet tutkijat ovat siten tehneet useissa tapauk-

sisissa merkittävää pioneerityötä koostaessaan kuvaa puolueista, joista monien toiminta ajoittuu aikaan ennen internetiä tai joiden toiminnasta ei ole jäänyt juurikaan jälkiä arkistoihin.

Kokonaisuutena arvioiden Deckerin ja Neun toimittamaa kirjaa voi pitää hyvänä lisänä saksalaiseen puoluetutkimukseen. Vaikka artikkeliosaa vaivaa lievä sisällöllinen epätasapaino eri tekijöiden tekstien välillä, voidaan kysyä olisiko tämä ollut valitulla temaattisella skaalalla edes vältettävissä. Kirjan toimittajien kiistattomaksi ansioksi onkin luettava rohkeus valita neljä hyvin erilaista kirjoittajaa ja aiheita yleisteokseksi tarkoitettuun teokseen. Kirjoittajilta, etenkin Deckeriltä ja Niedermeyerilta, olisi kuitenkin toivonut rohkeampia tutkimuksellisia avauksia, joiden avulla Saksan puoluejärjestelmän tutkimus voitaisiin ohjata ulos nykyisestä analyttisestä umpikujasta.

Esittämästäni kritiikistä huolimatta kirjaa voi lämpimästi suositella niille saksankielentaitoisille, jotka etsivät hyvätaisoista katsausta saksalaisen puoluetutkimuksen nykytilaan. Kuitenkin myös aihepiirin tuntijoille kirjalla, ja etenkin sen käsitteistöä, on tarjottavana paljon mielenkiintoista luetavaa.

KIMMO ELO